

УДК 329.78(477.43)“1919-1920”

А.А.Трембіцький

З історії життя студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету (1919–1920)

У статті на підставі спогадів колишнього студента Кам'янець-Подільського державного українського університету розкрито деякі аспекти студентських буднів у червні 1919 – січні 1920 років.

Ключові слова: студент, Юліан (Юрій) Каменецький, Кам'янець-Подільський державний український університет.

Історію творення, розвитку та діяльності Кам'янець-Подільського державного українського університету в 1918–1920 роках у своїх працях розкрили знані історики В.Біднов, В.Приходько, О.Пашенко, О.Завальнюк, Л.Баженов, А.Філінюк, В.Савчук, О.Комарницький, В.Лозовий, В.Прокочук та інші. Так, В.Біднов у своїх спогадах “Перші два академічні роки Українського Державного Університету в Кам'янці-Подільському” (1928, передрук 1997)¹ розкриваючи деякі аспекти життя студентів та викладачів писав: “...Другий академічний рік був тяжчий від першого. В першу чергу наше матеріальне становище сильно погіршилося. Кам'янець в 1919 р. був настільки ізольований, що харчі були в обмеженій кількості й за них доводилося платити українськими грішми занадто дорого. Білого хліба ми не бачили, мусіли задовольнятися тільки чорним, та й з домішкою всяких сурогатів. Сало й м'ясо були недоступні. Були моменти, коли кукурудзяна мука являлася розкішшю. Про нове вбрання та узуття й мріяти не можна було... Замість чаю вживали якихсь сурогатів, з сушеного листа з яблуні або вишні. Цукру не було місяцями... Навіть картоплі було тяжко добувати та до того й коштувала дорого. Тяжко було пережити зиму 1919–1920 рр. ... Зимою доводилося немало терпіти від холоду. Дров не доставало та вони були й дорогі... університет був забезпечений дровами, але помешкання були великі, груби не зовсім добрі, і тому професура й студенти під час викладів і праць не роздягалися... Особливо великий холод почувався в січні-лютому 1920 р. Та ми все-таки працювали...”².

До проблеми дослідження історії виникнення і діяльності вищих навчальних закладів на теренах України зверталися й дослідники української діаспори США – Ю.Каменецький (1964)³, В.Барагура (1968)⁴, І.Боднарук (1985)⁵ та ін. Зокрема, І.Боднарук у праці “З хроніки високих шкіл в Україні” (1985) стверджує, що відповідно до Гадяцького договору (1658 р.),

передбачалося “створення двох університетів в Україні, але це не було здійснене”. Гетьман Кирило Розумовський відновив спроби “створити університет у Батурині, але Москва не допустила до того”. Пізніше, у 1918 р. більшовицька влада не допустила створення українського університету в Полтаві, ліквідувавши новостворений історично-філологічний факультет, як зародок “майбутнього повного університету”⁶.

На жаль, сьогодні не згадують цінних, але маловідомих спогадів, історика української діаспори Ю.Каменецького “Перед Різдом 1920-го року в Кам’янці Подільським” (1964)⁷, які опубліковані в україномовному часопису української діаспори “Свобода” і розкривають традиції та звичаї під час святкування студентами Різдва Христового та деякі інші аспекти студентських буднів.

Небагато написано й про самого автора. В українській історіографії ХХ – початку ХХІ ст. інтерес до життєвих і творчих шляхів і творчої спадщини одного з учасників Визвольних змагань 1917–1921 рр., талановитого українського історика, дійсного члена багатьох наукових установ, організатора і голови Управи Українського музею в Чикаго, професора Юліяна Каменецького, обмежувався лише оприлюдненням переважно стислих згадок та біографічних розвідок в україномовному виданні української діаспори США – “Свобода” – В.Оренчуком “Пам’яті проф[есора] Юліяна Каменецького” (1973)⁸, Д.Козієм “Юліян Каменецький” (1974)⁹, а також Д.Мандзюком “Ідіот, яким лякали п’яниць” (2001)¹⁰. Досить короткі біографічні гасла про нього подано в некрологах (1973)¹¹, довідково-енциклопедичних виданнях¹², інших публікаціях¹³. Цінні відомості про Юліяна Каменецького та його родину зберігають архівні документи Державного архіву Хмельницької області (Фонд Ф. Р. 582)¹⁴.

Професор Юліян Каменецький народився 4 грудня 1892 року в селі Маріямполь, біля Станіслава (нині с.Маринопіль Івано-Франківської області)¹⁵. Вступив до гімназії м.Станіслава, а завершив навчання в гімназії м.Коломиї, опісля студіював історію у Львівському університеті¹⁶. Почалася Перша світова війна і не завершивши навчання, розпочав педагогічну працю у Станіславській гімназії. Під час Визвольних змагань українського народу вступив до Української Галицької Армії і як її вояк “перейшов її дантейський шлях від її оснування аж до закінчення війни”. Після відходу УГА за Збруч, залишився у Кам’янці-Подільському, де викладав у юнацькій школі¹⁷, а 3 жовтня 1919 р. став умовнодійсним студентом історико-філологічного факультету Кам’янець-Подільського державного українського університету¹⁸, де очолював Студентську громаду (Студентську раду, Раду

студентських представників – А.Т.)¹⁹, яка “мала великі права”, адже вирішувала “стипендії для студентів, під її зарядом була університетська харчівня та літографічна друкарня, в якій друкувались лекції професорів, вона організувала різні імпрези національного характеру, а її голова брав участь в нарадах Ради Професорів з рішальним голосом”²⁰.

Пізніше, у своїх спогадах “Перед Різдом 1920-го року в Кам’янци Подільськім” (1964), Ю.Каменецький описуючи життя студентів в університеті, зазначав, що у червні 1919 р. в “університеті опинилось поважне число студентів із Східної та Західної України... які щойно покінчили середню школу, були звільнені з війська з причини лихого стану здоров’я чи одержали відпустки для закінчення студій. Багато студентів працювало в державних установах, ті, що не працювали, одержували стипендії з Міністерства Освіти, а також користалися із зорганізованої для них дешевої університетської харчівні”. Всі студенти університету належали до загальної студентської організації – Ради студентських представників. Крім того, Ю.Каменецький “очоловав Академічну Громаду” – територіальну організацію галичан і буковинців, а восени 1919 р. став ще й головою Ради студентських представників. Далі він подає свої спогади про віче, яке відбулося в Старому місті в листопаді 1919 р. з приводу укладання УГА договору з денікінцями. На вічі за дорученням Проводу Академічної Громади від імені студентів-галичан зазначив, що “певен і можу ручитися своїм життям, що рука жадного вояка армії УГА не підійметься проти свого рідного брата вояка Армії УНР”. Це сприяло тому, що в подальшому “студентством усіх земель України” завжди могло “знайти спільну мову для співпраці і взаємного порозуміння”. З метою пропагування стародавніх українських традицій серед студентів, які “не мали в Кам’янци рідні, від якої ділили їх fronti” і “можливості відсвяткувати Святвечір у родинному теплі”, Рада студентських представників та Академічна Громада вирішила відзначити Різдво 1920 р. в університеті. Ректор І.Огієнко прихильно поставився до цих заходів, надав великий зал університету, потрібний “інвентар, столи, крісла, посуд, доступ до кухні та кімнат, де були канцелярії” та виділив для цього “поважну квоту”. Всі “спільно взялися до роботи... А коли вже все було готове, — всі позасідали до столу, студенти і студентки з усіх земель України. І всі в той незабутній Свят-Вечір”, який “в товариській гутірці, співанні коляд та виміні думок протягнувся” далеко за північ, “почували себе дітьми одної великої сім’ї”²¹.

Після поразки Визвольних змагань українського народу в 1920 р. емігрував до Праги, де завершив студії історії у Празькому університеті²², а

після отримання “абсолюторію” в 1920–1939 рр., викладав історію та географію в гімназіях Яворова і Рогатина²³. Значну увагу приділяв громадській діяльності з молоддю. Зорганізував із гімназистів “протиалькогольний гурток”, для вступу до якого необхідно було “написати заяву, у якій дати обіцянку не вживати алкоголю принаймні рік” та записатися перед іншими гуртківцями: “Обіцяю і даю слово чести, що до означеного мною речення (терміну – “Країна”) не тільки сам не буду вживати алькогольних напитків, але прикладом і ділом буду ширити між моїм оточенням протиалькогольну ідею. Мого приречення додержу з моєю честю, на що даю мій власноручний підпис”. Лекції гімназистам про шкоду спиртного читали запрошені Ю.Каменецьким професори зі Львова і Станіслава. Вже за три роки гурток об’єднав 210 чоловік²⁴ і переріс в “Українське протиалькогольне товариство “Відродження”²⁵, яке “розповсюджувало по селах і містечках листівки про наслідки вживання алкоголю”²⁶. Згодом Ю.Каменецький переніс “централю” Товариства до Львова, де воно “стало однією із національних установ” і проіснувало до 1939 р.²⁷. Наприкінці 1930-х років осередки Товариства були по всій Галичині й налічували понад 6 тис. членів²⁸. Він був співредактором друкованого органу Товариства, опублікував книжку “На роздоріжжі. Пити чи не пити”.

Другою, досить важливою ділянкою його праці була українська молодь, якій постійно приділяв значну увагу. Під час педагогічної праці в Рогатинській гімназії, не зважаючи на переобтяження роботою, створив у гімназії й очолив місцеву станицю Пласту, щорічно організовував “літні табори для молоді, крайознавчі прогульки, доповіді по селах Рогатинщини”, очолював Учительську Громаду.

За советської окупації Західної України в 1939–1941 рр. викладав історію і географію в середній школі в Рогатині, а в період німецької окупації 1941–1944 рр. мешкав у Станіславі, де викладав ці предмети в Торговельній школі та провадив гімназійну бурсу в Станіславі.

В 1945 р. емігрував з родиною до Зальцбургу (Австрія), де “серед злиденних і тяжких умов таборового життя продовжував педагогічну і громадську працю”²⁹. Викладаючи в таборовій гімназії історію та географію³⁰, цілком віддався праці з українською молоддю, зорганізував осередок Пласту та став першим крайовим командантом усіх пластунів-українців Австрії³¹.

В червні 1949 р. переїхав у Чикаго (США)³². “Здавалося, що воєнні мандрівки, фізичне виснаження, зв’язане з воєнними переживаннями, і старший вік спаралізують ... охоту продовжувати національну роботу і

перенесуть його в стан заслуженого відпочинку. Та глибоко вкорінена любов до молоді і до батьківщини спрямували його енергію в інше русло. Поза свою фізичну заробіткову працю, якої він не знав до того часу, він вповні віддав себе громаді”. Зорганізував у Чикаго Станицю Пласту і став першим станичним головою новоорганізованої місцевої організації³³. Разом із групою патріотів став засновником і головою Управи Українського Національного музею³⁴, “який сьогодні є гордістю всіх українців”³⁵. Став членом місцевого осередку НТШ³⁶ й брав активну участь у його праці, навіть після переходу на емеритуру (пенсію – А.Т.) і переселення в 1962 р. до Стоктону (Північна Каліфорнія), до “осідку відомого університету”³⁷.

Мешкав у дуже спокійній частині міста, “де птиці не вгавали зі своєю концертом ні вліті ні взимку”. Будинок “птопавав у зелені розлогих дерев, безмежних багатородних кущів і вічно квітучих різноколірних квітів. На сторожі стояв могутній, крислатий горіх, що постійно нагадував ... красу природи України. Виноградні грона, що високо спиналися на огорожі, відділяли посілість Покійного від сусідів. Просторе вікно робочого кабінету було спрямоване в сторону цього парку-городу який, мабуть, був збудником в його інтелектуальній праці”. Брав участь “у зорганізованому житті” української громади. Активно займався справами пластового Сеньйорату і декілька років був редактором “Дружніх Листків” органу пластового Першого Магірного Куреня ім. Тисовського³⁸. Часто був “святочним доповідачем, учасником і жертводавцем усіх бенкетів, ціллю яких було придбати фонди на національні установи, та членом керівних органів УККА в Сан-Франциско”. Мав наміри організувати місцевий відділ НТШ, але “обмежена кількість кандидатів в члени і їхній старший вік не дозволили йому здійснити свого задуму” й тому залишався членом осередку НТШ в Чикаго. Важливо зазначити, що у “всіх громадських дискусіях предметом його журби завжди була молодь”³⁹.

Як взірцевий батько, разом із дружиною Наталією, дав кожній дитині вищу освіту: син Ігор став професором політичних наук Мичигенського університету, син Леонід – лікарем в Стоктоні, донька Аріядна (Ара), в заміжжі Терлецька – медсестрою в Лос-Анджелесі⁴⁰.

При цьому важливо зазначити, що його син, видатний дослідник історії України ХХ ст. (автор монографій “Окупація України Гітлером”, “Тасмний план нацистів для Східньої Європи”, “Націоналізм та права людини: процес модернізації в СССР”)⁴¹, професор Ігор Каменецький за сприяння Українського Історичного Товариства, Фондації ім. Багряного, Українського Дослідного та Документального Центру, опублікував цінний англомовний

“джерельний збірник про знищення українського населення в 1937–38 роках у Вінниці органами НКВД” “The Tragedy of Vinnytsa: Materials on Stalin’s Policy of Extermination in Ukraine During the Great Purge (1936–1938)” (1989). Він складається з великих порівняльних студій про злочин у Вінниці, історичних джерел-свідчень сучасників про вінницький злочин, порівнянь-оцінок злочину українськими та іноземними науковцями, документів міжнародної комісії з розслідування вінницького злочину, бібліографії та світлин з розкопів могил у Вінниці⁴². Український Народний Союз “уфундував кожному членові Сенату і Палати Репрезентантів ЗСА” цю англomовну працю про політику народовбивства в Україні⁴³ і дбає про те, щоб “цей документальний збірник опинився на полицях всіх більших публічних і університетських бібліотек і наукових консультативних центрів в Америці, Канаді Європі і Австралії”⁴⁴. До речі, це “фундаментальне видання про сталінський злочин у Вінниці”⁴⁵, було презентоване 19 травня 2011 р. в Інституті історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського в рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції “Історія Поділля радянської доби: здобутки, трагічні сторінки”.

Відомий історик, педагог і громадський діяч, професор Юліян Каменецький помер 8 жовтня 1973 р. у місті Стоктоні⁴⁶. 11 жовтня українська громада міста “попросила визначного, довголітнього виховника української молоді, відданого воїна-ветерана визвольної боротьби, активного політичного діяча і твердого оборонця української науки”. Панахиду відправив о. крилошанин д-р А.Микита. Голова Відділу УККА мгр О.Кладко від імені громади зазначив, що втрату “відчула не тільки його родина, але й вся українська спільнота”. В.Оренчук характеризує “великого патріота України і незаступимого виховника її молоді” Юліана Каменецького, писав, що його “многогранний, творчий і багатий життєвий шлях [охоплює не тільки еміграційний період, але теж і батьківщину”. Він “жив і працював з нами на терені нашого тут зорганізованого життя”⁴⁷.

На жаль, його науково-літературна спадщина ще й досі є актуальною, хоча ще недостатньо вивчена. Враховуючи значення для сучасних українських дослідників історії творення і розвитку Кам’янець-Подільського державного українського університету маловідомих спогадів колишнього студента і з метою їх введення в науковий обіг та надання можливостей широкому колу істориків і краєзнавців використовувати їх у своїх дослідженнях, вони подаються повністю із збереженням стилю автора.

Ю. Каменецький

Перед Різдом 1920-го року в Кам'янці Подільській

Життя студентів в Університеті

У червні 1919-го року в Кам'янець-Подільському Університеті опинилось поважне число студентів із Східної та Західної України. Це були здебільша ті, які щойно покінчили середню школу, були звільнені з війська з причини лихого стану здоров'я чи одержали відпустки для закінчення студій.

Багато студентів працювало в державних установах. Ті, що не працювали, одержували стипендії з Міністерства Освіти, а також користалися із організованої для них дешевої університетської харчівні.

Всі студенти належали до загальної студентської організації т. зв. Ради Студентських Представників. Галичани і буковинці, крім того, мали свою територіальну організацію – Академічну Громаду.

Мені довелося тоді очолювати Академічну Громаду і Раду Студентських Представників. Цю останню я очолив внаслідок особливих обставин.

Восени 1919 року відбулися вибори до цієї організації. Перед виборами почалася в університеті завзята пропаганда за списки, виставлені різними політичними групами і організаціями. На 2000 студентів було їх щось із десять. Всі стіни великої зали університету були обвішані плякатами та кличами. Академічна громада виставила тільки один список і до нього на 17 членів втягнула 5 студентів із Великої України. Реклями ніякої не вели, бо не мали виглядів на успіх.

Вислід виборів був несподіваним для всіх. Вибори виграла Академічна Громада, й мені прийшлося очолити Раду Студентських Представників.

Треба признати, що Рада мала великі права. Вона рішала про стипендії для студентів, під її зарядом була університетська харчівня та літографічна друкарня, в якій друкувались лекції професорів, вона організувала різні імпрези національного характеру, а її голова брав участь в нарадах Ради Професорів з рішальним голосом.

Академічна Громада вела в ті бурхливі часи дуже складну працю. В листопаді 1919-го року УГА уклала договір з денікінцями. Це викликало в Кам'янці велике обурення, а то й ненависть до галичан. З цього приводу в Старому Місті відбулось велике віче. Провід Академічної Громади доручив мені взяти участь у вічу. Неприємне це було доручення. Промовці військові й цивільні кидали громи на УГА і галичан. Називали їх зрадниками, запроданцями Москви, яким не повинно бути місця в Україні.

В числі промовців і мене допустили до слова від студентів-галичан. Я сказав між іншим таке:

“Я так само, як усі промовці, не похваляю умови з Денікіним та переходу УГА на сторону нашого відвічного ворога Москви. УГА для добра майбутніх поколінь і історичної визвольної традиції повинна була доостанку ділити з Армією УНР добру і лиху долю. Коли ж сталось інакше, то мусіли бути надзвичайні обставини, яких ми ще тепер не знаємо ... Але я певен і можу ручитися своїм життям, що рука жадного вояка армії УГА не підійметься проти свого рідного брата вояка Армії УНР”.

Буря оплесків. Пристрасті присутніх притихли. Мій голос підхопила вся місцева українська преса, як голос галичан.

Моє становище на вічі як представника Академічної Громади дуже скріпило мою позицію в студентському житті університету. Ми все були в добрих відносинах із студентством усіх земель України. Ми завжди могли знайти спільну мову для співпраці і взаємного порозуміння.

Миколаївський і Святий Вечір

В грудні Академічна Громада зорганізувала в Пушкінському театрі свято Миколая на давній галицький зразок. Виступав св. Миколай – в церковних ризах, були ангели і чорти; була роздача дарунків із дотепами чортика для кожного обдарованого. Ми, галичани, були захоплені успіхом Миколаївського Вечора, який нагадував нам стародавні традиції нашої вужчої Батьківщини. З нами поділяли радість студенти всіх земель України. Зате старші люди виходили з несмаком і невдоволенням. Коли я питав їх про причину невдоволення, вони говорили: “Ви, галичани, споганили наші традиції про св. Миколая, показали нам святого в церковних ризах на сцені, чого у нас ніколи не бувало: чорти говорили в його присутності жарти, і то деякі невідповідні”.

Такі ж самі думки висловили в розмові ректор І.Огієнко та проф[есор] Біднов.

Думали ми зробити щось добре і гарне на радість усім, а вийшло не так.

Наближалось Різдво 1920 року. Багато студентів з України не мали в Кам’янці рідні, від якої ділили їх фронти. Не мали вони можливості відсвяткувати Свят-Вечір у родинному теплі, і тому Рада Студентських Представників, Академічна Громада рішила відзначити це свято спільно в університеті.

Ректор університету проф[есор] І.Огієнко прихильно поставився до

наших заходів. Він радо відступив не тільки велику залю університету, але й потрібний нам інвентар, столи, крісла, посуд, доступ до кухні та кімнат, де були канцелярії. Крім того з каси університету приділив на влаштування Свят-Вечора поважну квоту.

Ми всі студенти з цілої України спільно взялися до роботи. З університетського лісу привезли велику ялинку та встановили її в залі. Студентки прибрали її прикрасами і обвели платками снігу, позасвічували свічечки. Сама ялинка вже своїм розкішним виглядом була виразником нашої соборності.

Найбільше такі праці мали наші студентки. Вдома приготували вони кутю, пиріжки, вареники, голубці, рибу, звар до пиття, колачі та різні овочі. Не забули також за просфору і дідуха, якого поставили в куті залі.

А коли вже все було готове, – всі позасідали до столу, студенти і студентки з усіх земель України. І всі в той незабутній Свят-Вечір почували себе дітьми одної великої сім'ї.

Почався Свят-Вечір колядою “Бог Предвічний” і привітом “Христос Рождається”. А далі в товариській гутірці, співанні коляд та виміні думок протягнувся вечір далеко за північ. Закінчили його колядою “Нова радість стала”, яка кінчиться рефреном:

“Просим Тебе, Царю.
Просимо всі нині.
Даруй волю, щастя й долю
Нашій Україні”.

Ще й тепер згадую цей Свят-Вечір, Вечір соборності української мови, що раділа з приходу Христа на цей світ, а з ним і нової правди для всіх народів і для України.

Свобода. – 1964. – Ч. 2. – 3 січня. – С. 248.

Примітки:

1. Біднов, В. Перші два академічні роки Українського Державного Університету в Кам'янці-Подільському. / Василь Біднов // Літературно-науковий вісник. – Львів. – 1928. – Ч. 11; Ч. 12; Передрук: Кур'єр Кривбасу. – 1997. – № 69-70. – січень. – С. 64-74.

2. Біднов, В. Зазначена праця. – С. 73.

3. Каменецький, Ю. Перед Різдвом 1920-го року в Кам'янці Подільськiм / Ю. Каменецький // Свобода. – 1964. – Ч. 2. – 3 січня. – С. 2.

4. Балагура, В. Великдень у школі Давньої України / Володимир Барагура // Свобода. – 1968. – Ч. 62. – 1 квітня. – С. 2.

5. Боднарук, І. З хроніки високих шкіл в Україні / Іван Боднарук // Свобода. – 1985. – Ч. 129. – 10 липня. – С. 2-3.

6. Там само.

7. Каменецький, Ю. Зазначена праця.

8. Оренчук, В. Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького / Володимир Оренчук // Свобода. – 1973. – Ч. 207. – 13 листопада. – С. 5.

9. Козій, Д. Юліан Каменецький / Д. Козій // Пластовий шлях. – 1974. – Ч. 4 (43). – С. 53-55.

10. Мандзюк, Д. Ідіот, яким лякали п'яниць / Денис Мандзюк // Країна. – 2001. – № 72. – 20 травня: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/history-journal/383395>.

11. Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького // Свобода. – 1973. – Ч. 200. – 30 жовтня. – С. 4; Помер проф[есор] Юліан Каменецький // Свобода. – 1973. – Ч. 187. – 10 жовтня. – С. 1.

12. Каменецький Юліан // Енциклопедія Українознавства – II. Перевидання в Україні. – Львів: НТШ, 1994. – Т. 3. – С. 927.

13. “Пластовий кіш” в Долині: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.plast.org.ua/about/history/cities/dolyna/>

14. Каменецький Юліан // Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХО). – Ф. Р. 582. – Оп. 1. – Спр. 137. – Арк. 23; Оп. 2. – Спр. 23. – Арк. 200; Спр. 588. – Арк. 5-7.

15. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...; Помер проф[есор] Юліан Каменецький...

16. Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...

17. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...

18. Каменецький Юліан // ДАХО ...

19. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...

20. Каменецький, Ю. Перед Різдом 1920-го року...

21. Там само.

22. Оренчук, В. Зазначена праця.

23. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...; Помер проф[есор] Юліан Каменецький...

24. Мандзюк, Д. Зазначена праця.

25. Мандзюк, Д. Зазначена праця; Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...; Помер проф[есор] Юліан Каменецький...

26. Мандзюк, Д. Зазначена праця.

27. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...

28. Мандзюк, Д. Зазначена праця.
29. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...
30. Помер проф[есор] Юліян Каменецький...
31. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...
32. Там само.
33. Оренчук, В. Зазначена праця.
34. Каменецький Юліян // Енциклопедія Українознавства.
35. Оренчук, В. Зазначена праця.
36. Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...
37. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...; Помер проф[есор] Юліян Каменецький...
38. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...
39. Оренчук, В. Зазначена праця.
40. Оренчук, В. Зазначена праця; Помер проф[есор] Юліян Каменецький...
41. Появилася книжка І. Каменецького про Вінницю // Свобода. – 1990. – Ч. 29. – 14 лютого. – С. 1.
42. Друкується джерельне видання про Вінницю // Свобода. – 1989. – Ч. 52. – 21 березня. – С. 1; Винар, Л. Фундаментальне видання про сталінський злочин у Вінниці / Любомир Винар // Свобода. – 1989. – Ч. 235. – 13 грудня. – С. 2.
43. УНСоюз інформує конгресменів про Вінницю новою книжкою // Свобода. – 1990. – Ч. 76. – 6 квітня. – С. 2, 4.
44. Друкується джерельне видання про Вінницю...
45. Винар, Л. Зазначена праця.
46. Оренчук, В. Зазначена праця; Пам'яті проф[есора] Юліяна Каменецького...; Помер проф[есор] Юліян Каменецький...
47. Оренчук, В. Зазначена праця.
48. Каменецький, Ю. Перед Різдвом 1920-го року...

Резюме

В статті на основаних воспоминаний бывшего студента Каменець-Подольського государственного украинского университета раскрыты малоизвестные детали студенческой жизни в июне 1919 – январе 1920 гг.

Ключевые слова: студент, Юлиан (Юрий) Каменецкий, Каменець-Подольський державний український університет.

Одержано 2 вересня 2011 року